

О. І. Білик

Напрями вдосконалення соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в Україні: регіональний аспект

Проаналізовано сучасний стан загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в Україні. На основі здійсненого аналізу встановлено, що найбільшу частку у структурі виплат Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності займають витрати з виплати допомоги по тимчасовій непрацездатності. Також досліджено основні проблеми соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та обґрунтовано необхідність запровадження рекомендованих напрямків їх подолання.

Ключові слова: соціальне страхування, тимчасова втрата працездатності, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, страхувальники, застраховані особи, роботодавці, добровільні форми страхування.

Постановка проблеми. Трансформація економічних, політичних і суспільних відносин вимагає пошуку нових напрямків удосконалення соціального захисту населення, серед яких важливе місце займає система соціального страхування. Враховуючи той факт, що основою розвитку економіки будь-якої країни є здорове, освічене та заможне суспільство, постає необхідність дослідження соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в Україні в контексті виявлення основних проблем та розробленні рекомендацій щодо їхнього вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий внесок у дослідженні цієї проблеми здійснили відомі зарубіжні науковці, зокрема Т. Ганслі, Е. Гідденс, Б. Дікон, Г. Еспінг-Андерсен, Т. Скочпол, П. Спікер, Р. Титмус, Ф. Хайек. В Україні теоретико-методологічні, методичні, прикладні питання багатоаспектної проблеми соціального захисту населення були і залишаються предметом постійних наукових досліджень провідних відомих вітчизняних та російських вчених: С. Алексєєвої, В. Бабкіної, Н. Борецької, К. Гаджієва, В. Куценко, Е. Лібанової, О. Лукашевої, О. Новікової, А. Сіленко, О. Скрипнюка, В. Скуратівського, О. Єрмоловської, О. Скомарохової та ін. Проблематику сфери соціального страхування з тимчасової втрати

працездатності досліджували такі вітчизняні науковці, як Л. Бабич, М. Бойко, Л. Васечко, Г. Волощук, С. Гончарова, О. Губар, І. Гуменюк, В. Закревський, О. Мельник, В. Новиков, В. Плиса, А. Сидорчук та ін.

Незважаючи на наявність великої кількості здійснених досліджень у пошуку напрямків удосконалення сфери соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, сьогодні виникає потреба перегляду багатьох основних підходів до організування та контролювання системи соціального захисту громадян у період тимчасової непрацездатності.

Метою статті є виявлення основних проблем та обґрунтування напрямів удосконалення соціального страхування з тимчасової непрацездатності в Україні та у регіонах зокрема.

Виклад основного матеріалу. В Україні основною фінансування соціальної сфери є використання страхових механізмів, які формують фонди соціального страхування. Основним принципом соціального страхування є обов'язковість здійснення страхових відрахувань шляхом сплати єдиного соціального внеску. Загальнодержавне обов'язкове соціальне страхування покликане здійснювати ряд функцій, зокрема вирівнювання доходів громадян у різних життєвих ситуаціях та при настанні різного роду соціальних ризиків, зокрема й тимчасової втрати працездатності громадян. Сьогодні Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням (далі – Фонд) здійснює такі види матеріального забезпечення та соціальних послуг [1]:

- допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною);
- допомога по вагітності та пологах;
- допомога на поховання (окрім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві).
- забезпечення оздоровчих заходів (у тому числі придбання новорічних подарунків).

Так, до функціональних обов'язків Фонду включені не лише ті види ризиків, при настанні яких застрахована особа втрачає можливість отримання доходів, а й ряд стимулюючих, зокрема – превентивних: у вигляді повного чи частого фінансування санаторно-курортних заходів. Метою ж створення фондів соціального страхування є не лише захист громадян за умов критичних для них обставин, але й створення умов для забезпечення материнства та дитинства, покращення стану охорони здоров'я. Тому важливим завданням для Фонду є досягнення балансу між дохідною та витратною частинами його бюджетів, а також

вирівнювання вхідних та вихідних потоків у регіональних відділеннях. При аналізуванні вихідних та вхідних потоків Фонду (рис. 1) спостерігається позитивна динаміка як у витратній, так і у дохідній частинах, тобто впроваджені стабілізаційні заходи щодо діяльності Фонду забезпечили зменшення кредиторської заборгованості, покращання якості надання матеріального забезпечення, зменшення кількості порушень.

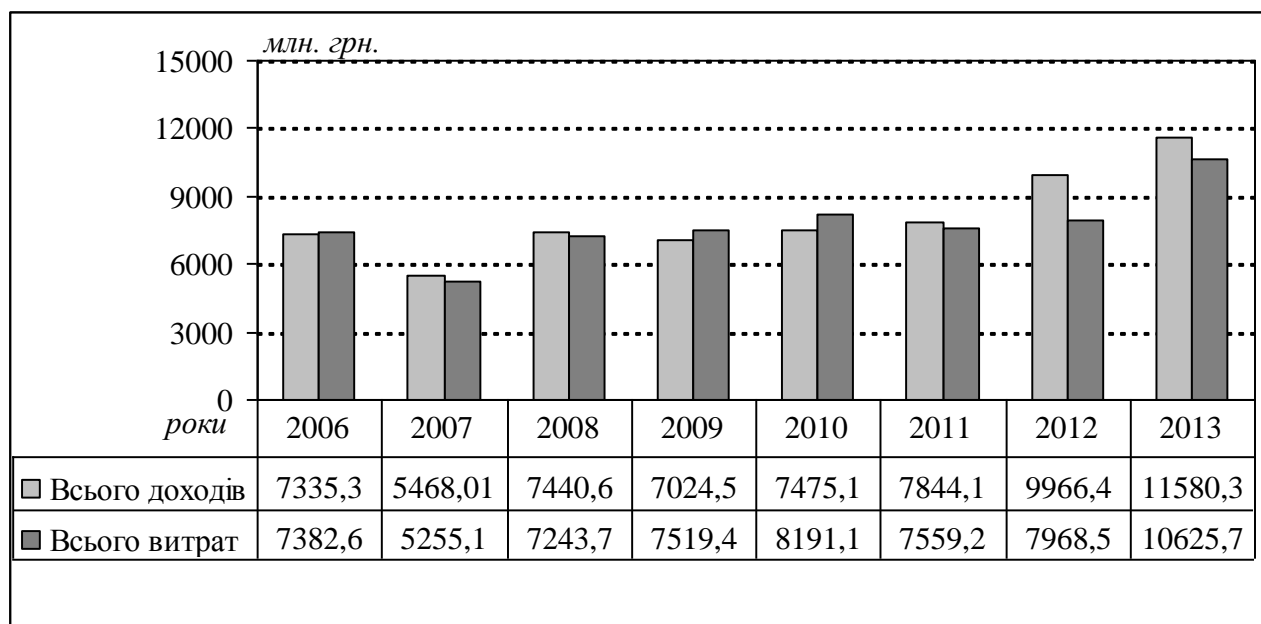

Рис. 1 Динаміка доходів і витрат Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [2-5]

Попри це, коефіцієнт природного вибуття населення у 2013 р. склав 3,6%, відтак щороку помирає близько 700 тис. осіб, або 15,2 випадки на 1 000 населення, серед них одна третя – це громадяни працездатного віку. Основними причинами високої смертності (80% втрат населення) є онкологічні (13%) та серцево-судинні захворювання (64%) [6]. Такий стан речей зумовлений низкою проблем соціального, екологічного та національного характеру.

Про високий рівень захворюваності населення засвідчує той факт, що у структурі витрат Фонду найбільшу питому вагу займають витрати на виплату допомог по тимчасовій непрацездатності (5 762,2 млн грн, або 49,2% загальних витрат у 2013 р.). Серед загальних витрат Фонду витрати на виплату допомоги по вагітності та пологах складають 21,9% або 2 559,4 млн. грн., витрати на оздоровчі заходи (витрати на придбання путівок на санаторно-курортне лікування, часткове фінансування санаторіїв-профілакторіїв підприємств, установ та

організацій, фінансування оздоровлення дітей тощо) – 17,3%, а частка витрат на поховання становить 0,4%, або 39,5 млн. грн. [5].

Так, аналізуючи рівень поширеності та захворюваності у 2013 р. по регіонах, можна стверджувати, що найбільшого значення цей показник досягнув у м. Києві, а найменші – у Сумській області [6]. Так загальні витрати Київського міського відділення Фонду з тимчасової втрати працездатності у 2013 р. склали 14,6% загальних витрат або 1 674 508 422 грн. [7], у Сумській області – 1,7% або 209 652 грн. [7]. Ця ситуація зумовлена наявністю таких основних чинників:

- загальна кількість населення (у м. Києві проживає 6,3% чисельності населення України, у Сумській області – 2,5);
- рівень густоти населення (3 421,8 особи на 1 кв. км – у м. Києві, та 47,4 особи на 1 кв. км – у Сумській області [8]);
- природно-кліматичними умовами.

На формування дохідної частини бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності впливають такі основні чинники:

- чисельність економічно активного населення (у м. Києві – 6,8% загальної кількості економічно-активного населення, у Сумській області – 2,3%) [2];
- чисельністю зайнятого населення (у м. Києві – 6,9% загальної кількості зайнятого населення, у Сумській області – 2,5%) [2];
- середня заробітна плата по регіонах (у м. Києві у 2013 р. її розмір становив 4 561 грн., у Сумській області – 2 470 [9]).

Саме перелічені чинники забезпечують здійснення єдиного соціального внеску, який є основою для наповнення бюджету Фонду на всіх його рівнях.

Одним із напрямків удосконалення системи соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням є мотивування роботодавців до зацікавленості у соціалізації власного бізнесу, зокрема, пропонування працівникам “соціального пакету” у вигляді медичного страхування, або ж страхування від нещасних випадків. Мотиваційними факторами для роботодавців мають стати широкомасштабна інформаційна політика про переваги соціалізації бізнесу, а також фіскальне стимулювання. Інформаційна політика повинна базуватися на необхідності підтримання здоров’я працівників, оскільки саме зменшення захворюваності та популяризація здорового способу життя працівників на підприємстві дозволить підвищити продуктивність та якість виконуваної роботи. Наявність соціального пакету покращить і імідж роботодавця,

забезпечить позитивне ставлення партнерів, зменшить плінність кадрів, мінімізує ризик розвитку корпоративних конфліктів та зловживань лікарняними листами, а з точки зору соціального страхування – зменшить кількість виплат по тимчасовій втраті працездатності.

Проте у період соціально-економічної кризи додаткові витрати на добровільні форми страхування для роботодавця є небажаними. Тому для розвитку соціалізації бізнесу необхідно впроваджувати фіскальне стимулювання, зокрема, за умов наявності на підприємстві колективного договору медичного страхування чи страхування від нещасних випадків забезпечити пільгу у вигляді зменшення оплати роботодавцем перших п'яти днів хвороби працівника до двох. Такий захід забезпечить і покращення на макроекономічному рівні та у регіонах, адже через систему добровільного страхування відбудеться розвиток страхового ринку, покращиться стан галузі охорони здоров'я як з точки зору зменшення кількості розповсюдження хвороб та кількості захворювань у регіонах, так із точки зору фінансування за рахунок страхових внесків медичної галузі (рис. 2).

Таким чином, спонукаючи роботодавців до добровільної форми страхування шляхом надання пільг при виплаті відповідно до листка непрацездатності, буде отримано ряд переваг:

- для роботодавців – додаткові важелі кадрової політики, пільги при оплаті лікарняних, позитивний імідж;
- для системи соціального страхування з тимчасової втрати працездатності – зменшення кількості днів та кількості випадків тимчасової непрацездатності внаслідок отримання громадянами якісних медичних послуг та превентивних заходів, що зменшить фінансове навантаження на Фонд;
- для працівників – додаткове фінансове забезпечення при настанні страхового випадку за договорами добровільних видів страхування; покращення стану здоров'я внаслідок додаткових превентивних заходів та отримання якісних медичних послуг; додаткове мотивування до підвищення продуктивності та якості праці саме на цьому підприємстві;
- для регіону – покращення епідеміологічної ситуації регіону та соціальної сфери; розвиток бізнесу; покращення стану установ санаторно-курортного лікування, що забезпечить додаткове фінансування регіону;
- для фінансово-кредитної системи – розвиток страхового ринку шляхом збільшення кількості укладання угод по добровільних особистих ризикових видах страхування, покращення якості роботи страхових компаній внаслідок посилення контролю з боку страхувальників-роботодавців та Фонду; покращення фінансування медичної галузі;

- для соціальної системи країни – покращення соціального забезпечення громадян у періоди тимчасової непрацездатності; зменшення навантаження на Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Рис. 2. Організаційна схема фінансування системи соціального страхування з тимчасової втрати працездатності за умов використання обов'язкової і добровільної форм страхування

Висновки. Отже, удосконалення системи соціального страхування з тимчасової втрати працездатності повинно відбуватися на чотирьох рівнях:

1) державному, шляхом створення законодавчих умов, формування відповідних політичних рішень;

2) регіональному, шляхом створення умов щодо впровадження мотиваційних чинників із врахуванням суспільних, територіальних, соціально-економічних особливостей;

3) на рівні підприємств, шляхом впровадження соціальних мотиваційних чинників;

4) індивідуальному – шляхом підвищення власної “медичної культури”, підвищення власної продуктивності та якості праці.

Таким чином, впровадження основних напрямків реформування соціального страхування з тимчасової втрати працездатності повинно забезпечити не лише покращення матеріального стану осіб у період настання страхових випадків, але й спонукати до створення засад покращення громадянами їх якості життя та здоров'я як на державному, так і на регіональному рівнях.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням” : за станом від 27.03.2014. № 1166-VII. – [Електронний ресурс] / Верховна Рада України.– Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2240-14/page>.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.social.org.ua>.
4. Загальнообов’язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення : У цифрах і фактах. – [Електронний ресурс] / Міністерство праці та соціальної політики України, Пенсійний фонд України. – Режим доступу : mlsp.kmu.gov.ua/document/145902/zb.doc.
5. Звіт про виконання бюджету фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності за 2013 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psv.org.ua/arts/Oficiyno/view-2280.html>.
6. Результати охорони здоров’я України 2013 р. [Електронний документ] / Державна установа “Український інститут стратегічних досліджень Міністерства охорони здоров’я України”. – Режим доступу :

<http://www.uiph.kiev.ua/download/Vidavnictvo/Rezultati%20dijalnosti%20OZ.%202013.pdf>.

7. Звіт про виконання бюджету Київського міського відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності за 2013 рік. – [Електронний ресурс] / Київське міське відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. – Режим доступу : <http://www.fse.gov.ua/fse/control/kiev/uk/publish/article/81408>.
8. Список областей за чисельністю населення. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Список_областей_за_чисельністю_населення.
9. Середня заробітна плата за регіонами у 2013 році. – [Електронний ресурс] / Податки, бухгалтерський облік. – Режим доступу : http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/socposobiya/sred-zarp-reg/sred-zarp-reg_13/.
10. Лібанова Е. М. Ціннісні орієнтації та соціальні реалії українського суспільства / Е. М. Лібанова // Економіка України. – 2008. – №10. – С. 120-136.
11. Наумова С. А. О подходах к построению философско-социологических моделей трудовой мотивации / С. А. Наумова // Ключевые вопросы социологии труда. – М. : Наука, 1988, – С. 136.
12. Шаварина М. П. Проблеми та шляхи вдосконалення соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [Електронний ресурс]/ М.П. Шаварина // Наукові записки. Серія “Економіка”. – Режим доступу: <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/49.pdf>.
13. Крамаренко Л.В. Упровадження сучасних технологій у систему соціального захисту багатодітних сімей (на прикладі м. Ялта). – [Електронний ресурс] / Л.В. Крамаренко // Актуальні проблеми державного управління. – №2(40). – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-2/doc/3/03.pdf>.

Bilyk O. I. Directions of perfection of Social Insurance for Temporary disability in Ukraine: a regional aspect.

The analysis of the current state of national compulsory social insurance for temporary disability in Ukraine. On the basis of the analysis found that the largest share in the structure of payments to the Social Insurance Fund for Temporary Disability occupy the costs of payment of temporary disability. Also, the core of the problem of social security disability, and the necessity of implementing the recommended directions to overcome them.

Key words: *social insurance, temporary disability, the Social Insurance Fund for Temporary Disability, policyholders, insured persons, employers, voluntary forms of insurance.*

Билык Е. И. Направления усовершенствования социального страхования от временной потери трудоспособности в Украине: региональный аспект.

Проанализировано современное состояние общегосударственного обязательного социального страхования по временной потере трудоспособности в Украине. На основе проведенного анализа установлено, что наибольшую долю в структуре выплат Фонда социального страхования по временной потере трудоспособности занимают расходы по выплате пособия по временной нетрудоспособности. Также исследовано основе проблемы социального страхования по временной потере трудоспособности и обоснована необходимость внедрения рекомендованных направлений их преодоления.

Ключевые слова: *социальное страхование, временная потеря трудоспособности, Фонд социального страхования по временной потере трудоспособности, страхователи, застрахованные лица, работодатели, добровольные формы страхования.*